

СТАНОВИЩЕ

на доц.д-р Румяна Георгиева, член на Научно жури по специалността 2.2.

(Заповед РД 38-509/18.10.2021 г.)

за дисертация на тема

„Керамика с украса в стил „West Slope“ от територията на България”

за присъждане на образователна и научна степен „доктор” на Ева Николова Тонкова

(катедра „Археология”, Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски”)

Трудът на Ева Тонкова е посветен на откритата на територията на дн. България специфична керамична категория от елинистическата епоха, разпространена в цялото Източно Средиземноморие и позната в специализираната литература като керамика с украса в стил „Западен склон” („West Slope pottery”). Темата е актуална, значима и дисертабилна.

Изследването обхваща значителна по своя обем колекция от артефакти (общо 414 фрагмента или цели съдове), открити в различни археологически контексти (селища, некрополи и светилища). Досегашните публикации и множеството необнародвани находки дават основания тази керамика да бъде не само разгледана в детайли, но чрез нея да бъдат проследени пътищата на разпространение, моделите на икономическите връзки и културните влияния, довели до появата ѝ в тракийска среда, както и прецизиране на хронологията на самите артефакти и на онези обекти от елинистическата епоха, в които те се срещат.

Дисертацията се състои от Увод, три глави (части), Заключение, Библиография и богато илюстрирани Приложения. Очаквано в увода са обсъдени актуалността на темата, предметът, целите, задачите и методите на изследване, а също териториалният и хронологическият обхват на труда. Предложеният в него историографски преглед е подробен, критичен и с подчертан акцент върху региони, културно и исторически свързани с находките от България.

В първата част от дисертацията („West slope” керамика от България. Формално-типологическо изследване”) са представени основните форми и техните варианти, емблематични за разглежданата керамична категория: кантарос, скифос, различни чаши, купи, кани и т.н. В този огромен по своя обем дял от труда е събран голям масив от цели и множество фрагментирани (по-точно фрагменти от) съдове, значителна част от които непубликувани, чиято подредба е съобразена с тяхната функция и хронология.

Чрез формално-типологическия анализ са разграничени основните фази, тенденции, типични декоративни схеми и дати в развитието на тези форми. Цялото изложение демонстрира както отличното познаване на керамиката през елинистическата епоха от страна на автора, така и умението му да разположи на този фон един неочаквано широк репертоар от открити в различни контексти в дн. български земи съдове с украса в стил „Западен склон”. Те са прилежно издирени, достоверно разпознати и детайлно представени в сравнителен план с аналогични примери от Черноморския ареал и Източното Средиземноморие. От изключителна важност тук е добавянето на снимки/графични изображения и своеобразен паспорт (описание, формална и стилова принадлежност, контекст, паралели, хронология, място на съхранение и библиография) към всеки един от обсъжданите артефакти. За удобство на читателя тези кратки каталожни единици съдържат и мнението на автора за евентуалния произход и дата на всеки дискутиран пример.

Втората част на труда (“West Slope” керамика от България. Украса, декоративни мотиви”) е посветена на украсата на характерните за стила „Западен склон” фирнисови вази (обикновено с плътно черно до кафяво и червено покритие с тенденция към западащо качество), чиито семпли мотиви най-често са нанасяни с цветна глинена боя и чрез врязване. С познавателен характер тук е текстът за промените в развитието на стила като цяло, чиито хронологически и качествени измерения са категорично свързани с техниката на изработка и със спецификата на самата украса. И тъй като керамиката „Западен склон” е представена чрез различни регионални стилове в елинистическия свят, напълно логично дисертантката търси техните или други белези в находките от дн. български земи. Разграничени са три етапа в развитието на “West slope” декорацията, представени от три различни, според Ева Тонкова, стила (цитирам): „...ранен “West Slope” с барботинна техника в атически (дефиниран и като имитационен, с.357) стил; ранен малоазийски стил с добавена глина с врязани детайли; късен малоазийски стил с врязани основни орнаменти и детайли от бяла глина” (с.356); към тях е добавен и т.нар. стил на македонските ателиета, отличаващ се с популярни декоративни мотиви като бръшлянов венец, стилизирана огърлица с капковидни висулки и др. Потвърдено е също регионалното понтийско производство за някои “West slope” вази, както и местният произход на други (Месамбрия, Кабиле, с. 380-361). Всеки от така разграничените стилове е илюстриран с характерни примери от разгледаните в първата част на труда съдове. Значително място в тази част заслужено е отделено и на широката гама от декоративни мотиви, засвидетелствани върху

находките от България. Според Ева Тонкова, макар и стандартни за керамиката от тази категория, те носят специфичните белези на стилистиката на различни производствени центрове, което е важно указание за техния произход.

В Третата част на дисертацията („Контексти, произход и разпространение на керамичните артефакти с “West Slope” украса от България”) са представени обектите, от които произхождат дискутираните находки. Анализът на контекстите води до извода, че съдовете, декорирани в стил „Западен склон”, имат постоянно място на понтийските пазари, откъдето достигат до големите черноморски градски центрове и разположените близо до брега селища още в начало на своята поява около последната четвърт на IV в.пр.Хр. Забелязано е, че тяхното разпространение е подчинено на тенденциите в производството и търговията с тази керамика в Източното Средиземноморие. По тази причина в точно установени от докторантката периоди в изследвания ареал доминират изделията на атическия, черноморския имитативно-атически или на малоазийския стил. Макар съдовете от тази категория да имат по-ярко присъствие по Черноморието, те циркулират във вътрешността от последната четвърт на IV - първата четвърт на III в.пр.Хр. до средата на I в.пр.Хр. Според Ева Тонкова има три обособени зони (дн. СИ България, долините на реките Марица и Тунджа, Струма и Места), концентрацията на находки в които се променя в зависимост от техния икономически разцвет или упадък. По тази причина докато на места тази керамика количествено намалява или изчезва, другаде употребата ѝ бележи подем (например през втора – трета четвърт на III в.пр.Хр. в югозападната зона)(с.408 и сл.).

Обширното Заключение съдържа важни изводи за работата на основните “West slope” ателиета и влиянието им върху елинистическото керамично производство. Отбелязана е появата на местни работилници на територията на дн. България още в началото на зараждането на стила, като хронологически и териториално са проследени и предпочитанията към определена стилистика и производства. Направеният преглед на форми, репертоар и географско разпространение на съдовете от тази категория показва динамична картина, в която в определени периоди доминират различни области на концентрация, например Черноморието, Горнотракийската низина и Подбалканското поле.

Дисертацията на Ева Николова Тонкова я представя като млад и вече изграден специалист в областта на елинистическата керамика. Сред постиженията на автора на този изключително полезен труд могат да бъдат открити грижливо събрания внушителен масив от “West Slope” изделия от територията на България, разпознаването

и предатирането на част от артефактите, както и на появата на първите представители на стила още в последната четвърт на IV в.пр. Хр., разграничаването на етапи в развитието на декорацията „Западен склон” в изследвания ареал и доказване на произхода на част от находките, включително чрез данни за местно производство в центрове по Черноморието и във вътрешността.

Работата е успешно допълнена с Приложения, съдържащи снимки, графични изображения и карти, позоваванията на които обаче в текста са рядкост. Този пропуск трябва да бъде преодолян при бъдещото обнародване на труда.

Приложеният списък с приноси и публикации по темата на дисертацията са удовлетворяващи. Структурата на автореферата повтаря тази на дисертацията, което, заедно с илюстрациите и формулираните изводи улеснява ползването му. Неуместно обаче е поставянето на съдържанието на труда в неговото начало.

Оценката ми за дисертацията е изцяло положителна. Тя ми дава основание да препоръчам на Научното жури да присъди на Ева Николова Тонкова образователната и научна степен „доктор”.

14.01.2022 г.
София

Румяна Георгиева